

UN PROGRAM NAȚIONAL FOCUSAT SPRE CONSOLIDAREA ACȚIUNILOR DE PREVENIRE ȘI CONTROL AL BOLILOR NETRANSMISIBILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ion ȘALARU, Nelea TABUNCIC, Elizaveta VARZARI

Agenția Națională pentru Sănătate Publică, Republica Moldova

Autor corespondent: Ion Șalaru, e-mail: ion.salaru@ansp.gov.md

Cuvinte cheie: boli netransmisibile, prevenire, control, program.

Introducere. În Republica Moldova, sănătatea reprezintă o prioritate națională, care este atât un scop în sine, cât și o condiție primordială pentru atingerea obiectivelor naționale de dezvoltare.

Actualmente, țara se confruntă cu dificultăți economice și sociale, iar povara bolilor netransmisibile pune o presiune considerabilă atât asupra sistemului de sănătate, cât și asupra bunăstării populației, și a situației socio-economice.

Principalele boli netransmisibile, precum cele cardiovasculare, cancerul, diabetul, bolile digestive și respiratorii cronice, tulburările de sănătate mintală, determină peste 86% din toate decesele înregistrate și domină profilul îmbolnăvirilor în Republica Moldova.

Material și metode. Au fost analizați indicatorii de sănătate și prevalența factorilor de risc pentru BNT în populație, analizate și sintetizate documentele de politici – strategiile, planurile de acțiuni și recomandările OMS adoptate la nivel internațional și regional, legislația și politicile publice adoptate și implementate în Uniunea Europeană (UE) și actele normative naționale, documentele de politici publice aprobate în domeniul prevenirii și controlului BNT și al factorilor de risc ai acestora.

Rezultate. Conștientizarea impactului bolilor netransmisibile (în continuare - BNT) și adaptarea instrumentelor globale și regionale la contextul național, a încurajat stabilirea priorităților naționale și fortificarea politicilor de sănătate publică în domeniul prevenirii și controlului BNT. Elaborarea și implementarea unui program unic și coerent de planificare a devenit imperios necesară pentru asigurarea efortului sustenabil în prevenirea și controlul BNT.

În acest context, prin Hotărârea Guvernului 129/2023, a fost aprobat Programul național de prevenire și control al bolilor netransmisibile prioritare în Republica Moldova pentru anii 2023-2027, o politică națională în domeniul BNT, care abordează bolile netransmisibile ca o problemă de prioritate majoră și stabilește liniile directe pentru reducerea poverii acestor boli prin abordarea holistică și transsectorială a determinantilor sănătății.

Concluzii. Programul național stabilește obiective clare, asigurând evoluția și realizarea viziunii pe termen lung pentru o Moldovă care să promoveze sănătatea, să prevină și să reducă bolile netransmisibile, decesele premature și dizabilitatea. Programul include o abordare complexă care să solicite tuturor sectoarelor, inclusiv sănătate, finanțe, transport, educație, agricultură, mediu, dezvoltare regională ș.a., poate reduce riscurile asociate cu BNT și să promoveze intervenții pentru prevenire și control.

INTRODUCERE

Bolile netransmisibile sunt unele din principalele probleme pentru sănătatea și bunăstarea populației în secolul XXI, care subminează dezvoltarea economică și socială. Conform statisticilor mondiale, anual din cauza BNT decedează aproximativ 41 milioane de oameni, constituind 71% din totalul deceselor globale, inclusiv 15 milioane de decese premature (între vârsta de 30 și 69 ani).

Din totalul cazurilor de decese prin BNT- 43,6 % (sau 17,9 milioane de decese) revin bolilor cardiovasculare, urmate de cancere cu 22,7% (9,3 milioane), bolile respiratorii cronice – 10% (4,1 milioane) și diabet – 4,9% (2 milioane de decese).

În Regiunea Europeană, bolile netransmisibile constituie circa 90% din cazurile de mortalitate, fapt ce pune presiune majoră pe sistemul de sănătate, iar consecințele umane, sociale și economice din cauza BNT sunt resimțite de toate țările, indiferent de nivelul lor de dezvoltare.

Republica Moldova de asemenea se confruntă cu provocările determinate de BNT, care constituie peste 86% din mortalitatea totală pe cauze de deces și sunt responsabile pentru patru din zece cazuri de dizabilitate primară. Comparativ cu media regională, mortalitatea prin bolile cardiovasculare este de două ori mai mare, în ascensiune sunt tumorile maligne, iar bolile sistemului digestiv înregistrează cele mai mari rate de deces în regiune.

Pe parcursul ultimului deceniu, în perioada de implementare a Strategiei naționale pentru prevenirea și controlul BNT prioritare în Republica Moldova pentru anii 2012-2020, s-a stabilit o tendință de reducere a mortalității prin BNT prioritare. Însă în pofida unor progrese evidente, în structura mortalității pe cauze de deces, rămân predominante bolile aparatului circulator (52,9%), tumorile (12,6%), bolile digestive (6,3%) și bolile respiratorii cronice (4,3%) și diabetul (1,1%).

Conform estimărilor Organizației Mondiale a Sănătății, numărul total anual de decese cauzate de BNT pe glob va crește la 52 milioane până în 2030, în cazul în care nu se iau măsurile necesare. S-a demonstrat că povara bolilor netransmisibile poate fi redusă prin implementarea unor intervenții preventive și curative rentabile țintite asupra factorilor de risc determinanți într-un mod eficient și echilibrat.

MATERIAL ȘI METODE

Au fost analizate și sintetizate documentele de politici – strategiile, planurile de acțiuni și recomandările OMS adoptate la nivel internațional și regional, legislația și politicile publice adoptate și implementate în Uniunea Europeană (UE) și actele normative naționale, documentele de politici publice aprobate în domeniul prevenirii și controlului BNT și al factorilor de risc ai acestora.

REZULTATE

Mortalitatea populației după principalele cauze de deces (la 100 mii locuitori), exprimată prin ani de viață ajustați pentru dizabilitate și mortalitate prematură (DALY) în Republica Moldova, denotă că bărbații suferă povara cea mai înaltă de pe urma BNT, cele mai frecvente cauze sunt: bolile cardiovasculare (boala ischemică și cardiacă hipertensivă împreună cu accidentul vascular cerebral), ciroza hepatică, dar și diabetul zaharat și trei forme de neoplasm malign (cancer pulmonar, de colon și de ficat), urmate de afecțiuni mintale și traumatisme neintenționate. La femei, clasamentul magnitudinii poverii, în mare măsură, este similar cu excepția grupului de cancere, în care povara de pe urma cancerului la sân predomină, urmată de cancer de colon și de rect.

Estimările efectuate privind principalii factori de risc care determină povara bolilor, măsurată în DALY, denotă că cea mai mare povară a bolilor în Republica Moldova este cauzată de tensiunea arterială sistolică ridicată, de consumul de tutun și de alcool, de riscurile alimentare, urmată de IMC ridicat și de nivelul ridicat de colesterol.

Prevederile Programului național în domeniul prevenirii și controlului bolilor netransmisibile prioritare pentru anii 2023-2027

În scopul reducerii mortalității premature prin BNT, în Republica Moldova Programul prevede implementarea unor acțiuni de reducere a prevalenței factorilor de risc majori pentru BNT, consolidarea capacităților sistemului de sănătate și aplicarea unui mecanism de coordonare intersectorială în vederea reducerii poverii BNT.

Domaniul de aplicare al Programului acoperă acele boli netransmisibile prioritare cu cea mai mare pondere, care sunt legate de factori de risc comuni, și care pot fi prevenite, în mare măsură, prin intervenții multisectoriale și cost-eficiente

de reducere a prevalenței factorilor de risc la nivel de populație.

Programul își propune atingerea a patru obiective generale, iar intervențiile prioritare planificate sunt axate pe: promovarea sănătății și a mediilor favorabile sănătății; controlul tutunului; controlul alcoolului; îmbunătățirea statutului nutrițional la toate etapele de viață; reducerea poluării aerului și îmbunătățirea supravegherii și managementului BNT în cadrul serviciilor de sănătate.

Succesul implementării acțiunilor acestui Program presupune un management coordonat multilateral și o acțiune multisectorială axată pe sănătatea oamenilor, care se bazează pe principiile „sănătatea în toate politicile” și ”o singură sănătate” la nivelul întregului guvern și întregii societăți.

Programul include prevederile cadrului de acțiune global și regional în domeniul prevenirii și controlului BNT. Concomitent, Programul oferă oportunitatea pentru a realiza în continuare țin-

tele naționale în domeniul prevenirii și controlului BNT, și indicatorii de monitorizare, ajustați la Cadrul Global de Monitorizare al BNT, și care sunt actualizate în contextul extinderii celor două ținte globale încă cu cinci ani din 2025 până în 2030 care, de asemenea, acoperă și ținta ODD 3.4.1 privind BNT, conform recomandărilor OMS.

Astfel, va fi posibilă monitorizarea și evaluarea comparabilă a tendințelor în bolile netransmisibile de-a lungul timpului, la nivel național și internațional, pentru a argumenta acțiunile de susținere și de dezvoltare a politicilor și a intervențiilor coordonate, contribuind la consolidarea angajamentului politic.

Programul național are, de asemenea, un plan de implementare cu costuri evaluate, care arată o valoare estimată de 58050,0 mii lei. Principalele surse de finanțare sunt: bugetul de stat (11,5%), Fondul Asigurărilor Obligatorii de Asistență Medicală (33,8%), parteneri de dezvoltare (resurse externe – 54,7%).

CONCLUZII

Programul național stabilește obiectivele pe termen mediu, asigurând evoluția și realizarea viziunii pe termen lung pentru o Moldovă care să promoveze sănătatea, să prevină și să reducă bolile netransmisibile, decesele premature și dizabilitatea.

Totodată, o asemenea abordare complexă care să solicite implicarea tuturor sectoarelor, inclusiv sănătate, finanțe, transport, educație, agricultură, planificare ș.a., poate reduce riscurile asociate cu BNT și să promoveze intervenții pentru prevenire și control.

Rezultatele așteptate în urma implementării prezentului Program până în anul 2027 sunt estimate și corelate cu Planul de acțiuni pentru Prevenirea și Controlul bolilor netransmisibile în regiunea Europeană a OMS pentru anii 2016-2025 pentru atingerea obiectivelor specifice globale și europene, precum și cu angajamentele privind dezvoltarea durabilă și țintele naționalizate trasate în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”:

- Reducerea cu 30% a mortalității premature cauzate de boli netransmisibile prin prevenire și tratare (ODD 3.4);
- Metodele de prevenire și tratament al abuzului de alcool vor fi fortificate (ODD 3.5);
- Realizarea acoperirii universale în sănătate, inclusiv protecția riscurilor financiare, accesul la servicii esențiale de sănătate calitative și accesul la medicamente de bază și la prețuri accesibile pentru toți (ODD 3.8).

CONFLICT DE INTERESE

Nu există conflicte de interes.

REFERINȚE

1. *Organizația Mondială a Sănătății, 2023* (<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/noncommunicable-diseases>)
2. *Anuarul statistic al sistemului de sănătate din Moldova, anul 2021*. Agenția Națională pentru Sănătate Publică 2022.
3. *Programul național de prevenire și control bolilor netransmisibile prioritare în Republica Moldova, pentru anii 2023-2027*. Hotărârea Guvernului nr.129 din 15.03.2023 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr.138-140, art.306).